

Gapminder õppetöös Majanduse üleilmastumine

Maailmahariduse koolitus
Maari Ross, MTÜ Mondo

Üleilmastumine on...

...see, kui inglise printsess koos egiptlasest peigmehega teeb autoavarii Prantsusmaa tunnelis Saksamaal toodetud autos, millel on Hollandis toodetud mootor, mida juhib belglane, kes on purjus austraalia õllest, šoti viskist ja birma kanepist, samal ajal kui neid jälitab hispaanlasest paparazzi, kes sõidab itaalia mootorrattal ja kasutab jaapani kaamerat, keda ravib ameeriklasest arst, kasutades selleks šveitsi ravimeid ja meditsiinitehnikat, mis kasutab Bill Gatesi tarkvara (mille ta varastas taiwanlastelt) ja mis paikneb arvutis, millel on Filipiinidel toodetud kiibid ja monitor Malaisiast, mis on kokku pandud Bangladeshi tööliste poolt Singapuri tehases, transporditud Koreas toodetud veoautodel indialastest autojuhtide poolt ning Põhja-lirimaal toodetud laevadega, mida omavad kreeklased ja mis on registreeritud Panamas, aga mille meeskond koosneb vietnamlastest ja neid laevu kaaperdavad indoneesia piraadid israelist pärit relvadega, mida smuugeldavad aafriklased ja mille on neile müünud araabia kaupmees, kes töötab Hong Kongis!

80:20 maailm

- 20% maailma inimestest, kes elavad arenenud riikides, tarbivad 86% maailmas toodetud kaupadest
- 80% maailma rahvastikust elab arenguriikides
- 12% maailma rahvastikust kasutab umbes 85% veevarudest
- 48 kõige vaesema riigi eksport moodustab vähem kui 0,4% kogu maailma ekspordist

Gapminder

- www.gapminder.org

Keenia, Tadžikistan, Hong Kong, Vietnam, Lõuna-Aafrika Vabariik, Eesti, Tuneesia, Israel, Ukraina, Mehhiko, Soome, Kuveit

Kaubanduse üleilmastumine

- Alates 1945. aastast on rahvusvahelise kaubanduse maht tohutult kasvanud
- See on tekitanud suuremat majanduslikku sõltuvust riikide ja majanduste vahel
- Samal ajal kui kaubanduse maht on kasvanud, on eksport arenenud riikidest muutunud kallimaks ja import arenguriikidest odavamaks

Kaubandus

- 3/4 maailmakaubandusest moodustab tööstustoodang, ülejäänud 1/3 on peamiselt tooraine
- Rikkad riigid kauplevad tööstustoodanguga, vaesed kütusega. OECD riigid ekspordivad 75% tööstustoodangust ja impordivad 72%.
- Vaesuslõks: vaesed riigid sõltuvad põllumajandusest ja spetsialiseeruvad sellele, samas kui tehnoloogiline areng ja põllumajandustoetused rikastes riikides on arenguriikide eelised isegi põllumajanduses kaotanud.

Kaubandus

- Eksporttoodangu ebastabiilsus: puuvill, kohv ja kakao on ebastabiilse hinnaga ja saak sõltub kliimast
- Ühe eksporttoote turud: Nigeeria ekspordist 90% on nafta, Zambial 70% vask, Benin, Mali ja Burkina Faso ekspordivad 70% ulatuses puuvilla. Kui tooraine hinnaga midagi juhtub, raputab see kogu majandust. Inglismaa suurim eksporditavartikkel on autod, mis moodustavad 5% kogu ekspordist.

Muutused arengumaades

- Kuni 1980ndateni toorme eksportijad: nafta, mineraalid, väärispuit, kohv, tee, kakao, suhkur, puuvill
- Täna on osa arengumaade ekspordist tööstustoodang, vaesus on enim vähenenud Ida- ja Kagu-Aasias, kus on suudetud ekspordi mitmekesistada
- Malaisia (elektroonika, kemikaalid), Vietnam (rõivad, elektroonika), Mehhiko (autod, arvutitehnika), LAV (masinad ja seadmed), Mauritius (rõivad ja tekstiil)

Vähim arenenud riigid

- 12% maailma rahvastikust elab 48-s vähim arenenud riigis, mille osakaal kaupade ekspordis on 1%
- Eelkõige Sahara-aluse Aafrika riikide eksporditulu sõltub jätkuvalt maavaradest ja põllumajandusest
- Angola: nafta ja teemandid, Burundi: kohv ja tee, Malawi: tubakas, tee, suhkur
- Suhted naabritega: Afganistan ja Pakistan

Probleemid toorme ekspordiga

- Ebavõrdsus sissetulekutes, kasu saavad maaomanikud (suuromanikud ja kaevandusfirmad)
- Sõltuvus maailmaturu kõikuvatest hindadest
- Ilmastikuga seotud ohud
- Sõltuvus laenudest ja välisabist

Probleemid toorme ekspordiga

- Ebavõrdsus sissetulekutes, kasu saavad maaomanikud (suuromanikud ja kaevandusfirmad)
- Sõltuvus maailmaturu kõikuvatest hindadest
- Ilmastikuga seotud ohud
- Sõltuvus laenudest ja välisabist

Lõimumine maailmamajandusega

- Kauplemine ja lõimumine ei taga vaesuse vähenemist, aga on oluline
- Miks paljud vaeseimad riigid ei saa kauplemisest kasu?
 - Ajalooline ebaõiglus
 - Halb valitsemine, korrupsioon
 - Puudulik infrastruktuur (ligipääs merele)
 - Halb haridus
 - Konfliktid
 - Võlakoorem

Maailmakaubanduse reeglid

- Rahvusvahelise kauplemise piirangud: regionaalsed rühmad (Euroopa Liit), kahepoolised lepingud, WTO reeglid
- Kaubandusreeglistik on kaldu jõukate riikide poole, sest reeglistiku on kujundanud lääneriigid, enamik arenguriike olid veel kolooniad
- Läbirääkimistel kehtib suurema ja mõjukama võim

World Trade Organization

- Asutati 1995, et reguleerida maailmakaubandust, alguse sai 1945. aasta Bretton Woodsi läbirääkimistest
- Eesmärk on aidata kaupade ja teenuste tootjatel ning importijatel oma äri ajada
- Üle 90% kaubandusest toimub WTO riikide vahel
- Igal liikmel on üks hääl ja reegli kehtestamiseks on vajalik konsensus

World Trade Organization

- 5 põhilist printsiipi:
 - Ei diskrimineeri: riik ei või kohalikku ettevõtet kaitsta või aidata, kui see kahjustab välismaist ettevõtet. AGA: teoorias on õiglane, kuid praktikas ei saa arenguriikide ettevõtted tihti konkureerida rikaste rahvusvaheliste suurfirmadega.
 - Läbipaistvus: WTO liikmed peavad avaldama selget statistikat, aruandeid ja põhjendama poliitilisi otsuseid. AGA: WTO ise pole väga läbipaistev, aruandlus on vaeste riikide jaoks väga kulukas.

World Trade Organization

- 5 põhilist printsiipi:
 - Õiglane kaubandus: Riigid ei tohi kehtestada peidetud kaubanduspiiranguid või tariife või dumpingut. AGA: arenenud riigid on WTO kaudu suurendanud oma põllumajandustoetusi, samas sundides arenguriike oma tollitariife vähendama
 - Vähem arenenud riikide eritingimused: vaeseimad riigid võivad kaubanduse liberaliseemist edasi lükata või neile tehakse muid erandeid. AGA: Kasu, mida arenguriigid sellest saavad, on väike.

World Trade Organization

- 5 põhilist printsiipi:
 - Järk-järguline kaubanduse liberaliseerimine: WTO eesmärk on piiranguid järjest kaotada, kuni täieliku vabakaubanduse saavutamiseni (kuigi täielikku vabakaubandust ei ole WTO statuudis mainitud)

Põllumajandus

- Moodustab rahvusvahelisest kaubandusest väikese osa, aga oluline vaesemate riikide jaoks
- Jõukad riigid (USA, Jaapan, Kanada ja EL) pakuvad oma põllumeestele miljardeid dollareid toetusi. Eli abi keskmiselt 8 dollarit aafriklase kohta aastas, samas kui iga lehma kohta makstakse keskmiselt 913 dollarit aastas.
- Toetused ajendavad ülejääkide tootmist, mida müüakse alla omahinna, see laostab arenguriikide talunikud
- Vaesemate riikide põllumehed ei suuda konkureerida isegi kui nende tingimused tootmiseks on paremad
- Puuvillatootmine: Benin, Burkina Faso, Tšaad, Mali vs USA, tomatikasvatus: Ghana vs Euroopa

Põllumajandus

- ELi põllumajandustoetused on Aafrika põllumeeste jaoks üks suurimaid takistusi toodete eksportimisel
 - Suhkur: Mozambique kaotab aastas ligi 90 miljoni euro ELi impordipiirangute tõttu, 12 000 Svaasimaa töolist on kaotanud töö
 - Nisu: Keenia, Nigeeria ja Senegal on üle ujutatud odava impordiga Euroopast
 - Piim: Euroopas toodetakse piimapulbrit, mille ülejäägid müüakse üliodavalt Lääne-Aafrika riikides, nt Malis, mistõttu kohalikud karjakasvatajad ei saa oma toodangut müüa

Põllumajandus

- Kanaliha: Euroopas ostetakse koibi ja kanarinda, ülejäänud kana külmutatakse ja müüakse üliodavalt Aafrikas. Senegali ja Ghana tootajate turuosa on 10%ni kahanenud.
- Oxfami hinnangul tõuseks vaeste riikide sissetulek 50 kuni 100 miljardi dollari võrra aastas, kui põllumajandustoetused ära kaotada

Rahvusvahelised firmad

- Aastal 1970 oli maailmas umbes 7000 rahvusvahelist ettevõtet, aastal 2012 üle 50 000
- 25% maailmakaubandusest kontrollivad 200 ettevõtet
- Ameeriklased ja prantsuse vein
- Nende ettevõtete tegevusega arenguriikides on kaasnenud mitmesuguseid skandaale:
 - Lapstööjõu kasutamine
 - Sweat-shops
 - Väetised
 - Ravimid
 - keskkonnakahjustused

Finantsspekulatsioonid

- Kapitali liikumine on kasvanud nii kiiresti, et kapitalivood, mis maailmas liiguvad, on praegu umbes 100 korda suurema väärtusega kui kaubavood
- USA ja Euroopa aastane sissetulek on võrdne 13 päeva kapitalivoogudega rahaturgudel

Kokkuvõte

- Kaubandus peaks tekitama majanduskasvu, mis võiks riiki edasi arendada.
- 1950 ja 2003 aasta vahel kasvas eksport maailmas 2000%.
- Sahara-aluse Aafrika osa aga langes 3,1%-lt 1,2%le. Kogu piirkonnas elab ligi 700 miljonit inimest, aga nad ekspordivad vähem kui Belgia, kus elab 10 miljonit.
- Rikkad riigid on ajalooliselt ikka vaeseid ekspuaterinud, aga kuna majanduse üleilmastumine on vastastikust sõltuvust ja sidemeid suurendanud, on ebaõiglaste reeglite mõju tugevam

Täna kuulamast!

maari@mondo.org.ee